

شفافیت در زمینه‌های انتخاباتی و نقش آن در کاهش فساد (تأکید بر نظام انتخابات در ایران)

مؤلفان:

دکتر حسین قمری - مجتهد اعظم پور

سرشناسه	: قمری، حسین، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: شفافیت در هزینه‌های انتخاباتی و نقش آن در کاهش فساد (با تأکید بر نظام انتخابات در ایران) / مولفان حسین قمری، سجاد اعظم‌پور.
مشخصات نشر	: تهران: علم استادان، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۹۶-۸۸-۳
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: انتخابات -- ایران
موضوع	: Elections -- Iran
موضوع	: انتخابات -- ایران -- فساد
موضوع	: Elections -- Corrupt practices -- Iran
موضوع	: انتخابات -- ایران -- فساد -- پیشگیری
موضوع	: Elections -- Corrupt practices -- Iran -- Prevention
موضوع	: انتخابات -- ایران -- امور مالی
موضوع	: Campaign funds -- Iran
موضوع	: انتخابات -- ایران -- امور مالی -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	: Campaign funds -- Law and legislation -- Iran
شناخته افزوده	: اعظم‌پور، سجاد ۱۳۶۱
رده بندی کنگره	: JQ ۱۷۸۹ ۱۳۹۶ ۷۷۷ ق ۲
رده بندی دیویی	: ۳۲۴/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۸۸۱۵۳

شفافیت در هزینه‌های انتخاباتی و نقش آن در کاهش فساد (با تأکید بر نظام انتخابات در ایران)

مولفان: دکتر حسین قمری - سجاد اعظم‌پور

نوبت چاپ: چاپ اول - تهران

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: داریوش

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۹۶-۸۸-۳

ناشر: علم استادان

نشانی انتشارات: خیابان انقلاب، نبش ۱۲ فروردین، پلاک ۱۳۱۴، ساختمان ولیعصر، طبقه اول، واحد ۲

تلفن: ۶۶۴۱۸۴۹۳

این اثر مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هرکس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف نشر یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	مقدمه
۱۵	فصل اول: کلیات
۱۷	۱- کلیات:
۱۷	۱-۱- مبحث اول: انتخابات، تعاریف، تاریخچه و اهمیت آن
۱۸	۱-۱-۱- گفتار اول: مفهوم انتخابات
۲۱	۱-۱-۲- گفتار دوم: مسائل نظری انتخابات
۲۲	۱-۱-۳- بند اول: کرامت انسانی
۲۴	۱-۲-۱- بند دوم: اصل بی‌پارسی و آزادی سیاسی
۲۵	۱-۲-۲- بند سوم: حق تأیید و رد
۲۶	۱-۳-۱- گفتار سوم: اهمیت انتخابات در ایران
۳۰	۲- مبحث دوم: اصول حاکم بر انتخابات در ایران
۳۰	۲-۱- گفتار اول: اصول ارزشی و ماهوی
۳۲	۲-۱-۱- بند اول: آزادی سیاسی
۳۳	۲-۱-۲- بند دوم: عدالت سیاسی
۳۵	۲-۱-۳- بند سوم: اصل عدم تبعیض
۳۶	۲-۱-۴- بند چهارم: اصل حاکمیت قانون
۳۸	۲-۲-۱- گفتار دوم: اصول کارآمدی و رویه‌ای
۳۹	۲-۲-۱-۱- بند اول: منصفانه بودن
۴۰	۲-۲-۱-۲- بند دوم: رقابتی بودن
۴۱	۲-۲-۱-۳- بند سوم: اصل شفافیت
۴۴	۲-۲-۱-۴- بند چهارم: پاسخگویی
۴۶	۲-۲-۲-۱- بند پنجم: دوره‌ای، اختیاری و اصیل بودن
۴۷	۲-۲-۲-۲- بند ششم: اصل سلامت انتخابات
۴۸	۳- مبحث سوم: کارکردهای ویژه انتخابات در ایران
۴۸	۳-۱- گفتار اول: مشروعیت بخشی
۵۰	۳-۲- گفتار دوم: ثبات سیاسی
۵۱	۳-۳- گفتار سوم: قاعده‌مند نمودن تصدی پست‌های عمومی و انتخابی
۵۳	۴-۳-۱- گفتار چهارم: کنترل قدرت سیاسی و گزینش‌گری

فصل دوم: فساد، انواع و علل آن در رقابت‌های انتخاباتی	۵۵
کلیات:	۵۷
۱-۲-۱-مبحث اول: تعریف فساد در نظام انتخاباتی ایران و مطالعه تطبیقی	۵۸
۱-۲-۱-۱-گفتار اول: تعریف فساد	۵۹
۱-۲-۲-گفتار دوم: انواع فساد در نظام انتخاباتی	۶۳
۱-۲-۱-۲-بند اول: فساد اقتصادی	۶۵
۱-۲-۲-۲-بند دوم: فساد سیاسی	۶۷
۱-۲-۳-گفتار سوم: علل و زمینه‌های فساد	۷۰
۱-۲-۳-۱-بند اول: علل فرهنگی و محیطی	۷۱
۱-۲-۳-۲-بند دوم: علل شخصیتی و اداری	۷۴
۲-۲-مبحث سوم: سازوکارهای تضمین سلامت انتخابات در ایران	۷۵
۱-۲-۲-۱-گفتار اول: مدیریت نظارت بر انتخابات	۸۱
۱-۲-۲-۲-گفتار دوم: ادوار حاکم بر نظارت بر انتخابات	۸۵
فصل سوم: شفافیت هزینه‌های مالی و تأثیر آن در انتخابات	۸۷
کلیات:	۸۹
۱-۳-۱-مبحث اول: تعریف و مبانی شفافیت مالی در نظام حقوقی ایران و شناسایی اصل شفافیت در هزینه‌ها در نظام حقوقی ایران	۸۹
۱-۳-۱-۱-گفتار اول: مفهوم شفافیت	۹۰
۱-۳-۲-گفتار دوم: مبانی شفافیت مالی در انتخابات	۹۵
۱-۳-۱-۲-بند اول: شفافیت و فساد	۹۵
۱-۳-۲-۲-بند دوم: تأثیر بر اراده واقعی در انتخاب اصلاح	۱۰۲
۱-۳-۳-بند سوم: شفافیت و دموکراسی	۱۰۴
۱-۳-۴-بند چهارم: پیشگیری از جرائم انتخاباتی	۱۰۶
۱-۳-۵-بند پنجم: شفافیت و پاسخگویی	۱۰۷
۱-۳-۳-گفتار سوم: شناسایی اصل شفافیت در هزینه‌های مالی انتخابات در حقوق ایران و سایر کشورها	۱۰۹
۱-۳-۱-۳-بند اول: مطالعه تطبیقی در حقوق سایر کشورها	۱۱۰
۱-۳-۲-۳-بند دوم: شناسایی اصل شفافیت در هزینه‌های مالی انتخابات در حقوق ایران	۱۱۱
۲-۳-مبحث دوم: انواع نظارت در حوزه حقوق عمومی و نظارت خاص بر انتخابات	۱۱۷
۱-۲-۳-۱-گفتار اول: انواع نظارت در حوزه حقوق عمومی	۱۱۸
۱-۲-۳-۱-۱-بند اول: نظارت پارلمانی	۱۱۹

۱۲۰	۳-۲-۱-۲- بند دوم: نظارت اداری
۱۲۱	۳-۲-۱-۳- بند سوم: نظارت قضایی
۱۲۱	۳-۲-۱-۴- بند چهارم: نظارت مالی
۱۲۲	۳-۲-۲- گفتار دوم: نظارت بر انتخابات و نهاد ناظر
۱۲۶	۳-۲-۳- گفتار سوم: شفافیت در منابع مالی انتخابات در حقوق سایر کشورها (مطالعه تطبیقی)
۱۲۸	۳-۳- مبحث سوم: منابع هزینه‌های مالی انتخاباتی و انواع آن در ایران
۱۲۹	۳-۳-۱- گفتار اول: منابع عمومی
۱۳۲	۳-۳-۲- گفتار دوم: منابع خصوصی
۱۳۵	۳-۳-۳- گفتار سوم: انواع هزینه‌های انتخاباتی در ایران
۱۳۵	۳-۳-۱- بند اول: هزینه‌های متعارف انتخاباتی در ایران
۱۳۷	۳-۳-۲- بند دوم: هزینه‌های متعارف انتخاباتی در ایران
۱۴۰	۳-۴- مبحث چهارم: ارائه پیشنهاد و راهکارهایی جهت شفافیت در هزینه‌های انتخابات در ایران
۱۴۰	۳-۴-۱- گفتار اول: تدوین قوانین خاص یا اصلاح قوانین موجود
۱۴۳	۳-۴-۲- گفتار دوم: پیش‌بینی منابع تأمین مالی و اعمال محدودیت بر آن
۱۴۵	۳-۴-۳- گفتار سوم: پیش‌بینی شورای ناظر بر هزینه‌های انتخابات
۱۴۶	۳-۴-۴- گفتار چهارم: پیش‌بینی یارانه دولتی برای احزاب قانونی یا کاندیداها
۱۴۸	۳-۴-۵- گفتار پنجم: نظارت بر هزینه‌های انتخاباتی با طریق قانون نظارت بر رفتار نمایندگان
۱۵۱	۳-۴-۶- گفتار ششم: تعیین ذی‌حساب مالی متعهد و قسم خورده دولتی
۱۵۲	نتیجه‌گیری و پیشنهادات:
۱۵۶	فهرست منابع و مآخذ:

مقدمه

انتخابات تجلی حضور مردم، مظهر مردم‌سالاری دینی و پشتوانه امنیت ملی کشور و تزریق خون به رگهای جامعه است. با گذشت بیش از سه دهه از انقلاب اسلامی، همچنان انتخابات مظهر مشارکت ملی و کارآمدی نظام است. انتخابات بارزترین و قابل‌اندازه‌گیری‌ترین نوع مشارکت افراد در عرصه سیاسی و مسالمت‌آمیزترین شیوه برای دستیابی به قدرت در عرصه سیاسی می‌باشد. بی‌تردید مفهوم «انتخابات پاک» ضرورت آشکار در حقوق انتخاباتی را مطرح می‌کند. پیدایی این مفهوم همزمان با اوج‌گیری و افزایش بی‌رویه هزینه‌ها و مخارج انتخاباتی در تمامی کشورها بوده است. بدیهی است که افزایش مخارج انتخاباتی نتیجه برافراشتن عملیات جذب پول یا به عبارت مرسوم، ثمره افزایش بی‌رویه منابع تأمین مالی احزاب سیاسی و مزدبازان در عین حال که وجود پول حتی برای انجام یک رقابت سیاسی حداقلی لازم و ضروری است، اما نفوذ بی‌رویه آن در رقابت‌های سیاسی، انتخابات را که باید مجرای موثق انتقال قدرت سیاسی در حکمرانی دموکراتیک باشد، به ورطه فساد کشانده و ضمن حیف و میل مبالغه‌ناگفت و نجومی پول - که بعضاً نیز از کسبه بیت‌المال جبران می‌شود - سلامت آن را دستخوش تخدیش می‌کند. «انتخابات پاک» بر انتخاباتی سالم و بی‌آلایش و عاری از نفوذ متمولان بر رقبا و رقابت‌های سیاسی دلالت دارد و رقابت در آن صرفاً برای اشارت بر توانایی‌ها و استعدادها و شخصی با توسل حداقلی به پول است نه تلاش برای نیل به قدرت پیپاسی در جهت تأمین منافع لابی‌هایی که اقدام به تأمین مالی رقابت‌های سیاسی می‌کنند. تفاوت «انتخابات سره» از «انتخابات ناسره» در رسوایی‌ها و افشاحات مالی است که در جریان رقابت‌های انتخاباتی رخ می‌دهند. تلاش تمام نظام‌های حقوقی آن است که نفوذ پول در سیاست و هزینه‌ها و مخارج انتخاباتی

و نتیجتاً فساد سیاسی را به حداقل ممکن برسانند. در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران با اینکه در مورد نهاد انتخابات سابقه روشن و درخشانی کسب شده اما در مورد کنترل میزان مخارج تبلیغات انتخاباتی اقدامی صورت نگرفته است. از طرف دیگر تفاوت سیستم انتخاباتی جمهوری اسلامی با انتخابات سایر نظام‌های حقوقی در این است که انتخابات کشور ما از حضور احزاب سازمان‌یافته و برنامه محور محروم بوده و تکیه اصلی انتخابات، بیشتر بر نامزدهاست تا احزاب سیاسی و این امر باعث شده رضی کنترل میزان مخارج تبلیغات انتخاباتی احزاب که در سایر کشورها اعمال می‌شود در کشور ما تاکنون مورد اقبال قرار نگیرد.

امروزه توجه فزاینده اکثر ترب‌ها، نظام‌های حقوقی به مخارج و هزینه‌های انتخاباتی منجر به پیش‌بینی منابع تأمین مالی و سپس محدود ساختن آن و نتیجتاً محدودیت مخارج انتخاباتی شده است. این رویکرد، مفهوم انتخابات پاک را وارد بحث‌های حقوقی و سیاسی کرده است و در هر صورت، حضور پول در سیاست ضروری است. اما نظام‌های حقوقی سعی دارند که با اتخاذ سیاست‌ها و استراتژی‌های متعدد، آن را به سطح حداقلی برسانند. در مجموع، کشورها مقررات متنوعی را برای زدودن پول از فرآیندهای سیاسی و ریشه‌کن کردن فسادهای تابعه آن پذیرفته‌اند.

قوای مقننه کشورها در بهبود شفافیت و پاسخگویی احزاب سیاسی از طریق تجویز عموم مردم به کسب آگاهی و ملاحظه روابط مالی و فعالیت‌ها و کارکردهای داخلی احزاب سیاسی، کمک حسنه‌ای را در این راستا می‌ذول کرده و نیز در تدارک دسترسی وسیع عموم مردم به مناصب سیاسی از طریق هم‌سطح کردن میدان رقابت برای مدعیان سیاسی تلاش‌های چشمگیری را ابراز داشته‌اند.

در حقوق انتخاباتی کشور ما موضوع کاملاً متفاوت است. نظام انتخاباتی کشورمان تاکنون ابتکارانی را برای جلوگیری از تزايد هزینه‌ها و مخارج رقابت‌های انتخاباتی وضع نکرده است. عدم اقبال به این موضوع موجب افزایش بی‌حد و حصر هزینه‌های انتخاباتی و بروز سوءاستفاده‌های مالی در تبلیغات انتخاباتی شده است. عوامل چندی زمینه‌های این نوع سوءاستفاده‌های مالی را فراهم کرده‌اند. عامل اول خلأهای قانونی است که در قوانین انتخاباتی کشور به چشم می‌خورند. مسئله نحوه تأمین مالی احزاب و نامزدها بر احزاب ایجاد محدودیت بر مخارج تبلیغات انتخاباتی در هیچ‌یک از قوانین انتخاباتی کشور مقرر نشده است. عامل دوم فقدان احزاب سیاسی نهادینه است. نبود احزاب سازمان‌یافته، ورود نامزدهای مستقل در مبارزات انتخاباتی را دامن زده که خود، عدم شفافیت در هزینه‌ها، توسل به کمک‌های مالی متهمل و عدم پاسخگویی نامزدها در قبال مخارج و هزینه‌های انتخاباتی را موجب می‌شود. عدم پیش‌بینی یارانه دولتی برای احزاب در انتخابات و فقدان نظارت و بازرسی مالی از حساب‌های احزاب سیاسی و نامزدها از عوامل دیگر این معضل محسوب می‌شوند. بی‌شک روشن شدن هزینه‌های مالی فعالیت‌های انتخاباتی در نظام حقوقی ایران می‌تواند به یک انتخاب اصیل کمک کند. در نظام حقوقی ایران شورای محترم نگهبان به علت عدم داده قانونی روشن، نظارت مالی بر انتخابات را چندان مهم تلقی نمی‌کند. امروز وجود نابرابری مالی بین نامزدهای مختلف یکی از نقاط آسیب‌پذیر در نظام انتخاباتی ایران محسوب می‌شود و می‌طلبد که در این خصوص به جهت تنویر افکار عمومی، تحقیقات خاصی صورت پذیرد. از این جهت این کتاب از این رو دارای اهمیت است که به روشن شدن هزینه‌های انتخاباتی با ارائه راهکارهایی می‌پردازد.